KAUNAS

JĖZUITŲ SKERSGATVIO TYRINĖJIMAI

Dainius BALČIŪNAS

2004 m. kapitaliai remontuoti seni ir kloti nauji lietaus ir fekalinės kanalizacijos bei vandentiekio vamzdžiai Kauno senamiesčio 8 kvartale, Jėzuitų skersgatvyje. Pokaryje klojant šias trasas archeologiniai tyrinėjimai nebuvo vykdomi, didžioji dalis archeologinių sluoksnių buvo sunaikinti, neatliekant archeologinės priežiūros ir fiksacijos. Jėzuitų skersgatvyje tirtas plotas – 170 m^2 apsiribojo vandentiekio ir kanalizacijos 84 m ilgio ir apie 2 m pločio trasa.

Istoriniai archyviniai šaltiniai apie tyrinėtą vietą labai fragmentiški. Čia XV–XVIII a. buvo du Kauno miestiečių sklypai. V sklypas (1) buvo orientuotas galu į Kalėjimo (dabartinę T. Daugirdo) gatvę, Š šonu – į dabar panaikintą senąją miesto gatvę, egzistavusią XV–XVIII a. R sklypas (6) buvo orientuotas į Šv. Mergelės Marijos gatvę ir Pranciškonų ordino to paties vardo bažnyčią (dabar labiau žinomą Vytauto bažnyčios vardu). Abiejų sklypų užstatymas buvo sunaikintas 1655–1661 m. karo metu. XVII a. pabaigoje sklypai atiteko gretimame 8 kvartale įsikūrusiam vienuolių jėzuitų ordinui. Taip abipus senosios dabar panaikintos gatvės atsirado jėzuitų valdos. Siekiant sujungti valdas 1762 m. senoji gatvės trasa panaikinta, o per abiejų sklypų P pakraštį išvesta nauja tokio paties pločio gatvė. Gatvė buvo visiškai nereikšminga, lauko akmenų grindiniu išgrįsta tik pačioje XIX a. pabaigoje.

Trasos R dalyje, kur jau buvo paklota fekalinė kanalizacija ir vandentiekis, kultūriniai sluoksniai visiškai suardyti ir išliko tik griovio šlaituose. Šios vietos keičiant vamzdžius naujais buvo atkasinėjamos mechanizuotai. Atsidengęs nesuardytas kultūrinis sluoksnis šlaituose preparuotas, tirtas ir fiksuotas. Archeologinių tyrinėjimų metu nustatyta kultūrinio sluoksnio stratigrafija ir chronologija, išskirti 4 jo horizontai.

Pirminis paviršius – rusvas priesmėlis, kurio storis – nuo 0,8 iki 1 m. Įžemis daugelyje vietų pažeistas duobių vėlyvų perkasimų komunikacijoms. Kultūrinio sluoksnio storis tyrinėto ploto R dalyje yra nuo 2 m iki 1,7 m, jis plonėja V kryptimi ir ploto gale, dabartinėje T. Daugirdo gatvėje, jo storis yra 1,25 m.

Seniausias kultūrinis sluoksnis (1 horizontas) formavosi ant įžemio nuo XIV a. pabaigos iki XV a. pradžios. Tai 15–20 cm storio tamsiai pilko juodžemio kiemo sluoksnis, nuo kurio buvo iškastos ūkinės duobės. Jose rasta puodyninių koklių keturlapio dobilo lapo formos anga šukių, tradicinės keramikos, lipdytos apžiedžiant, puoštos įrėžtos bangelės ornamentu, horizontaliomis žiedimo rievėmis, redukcinėje aplinkoje degtų puodų ir ąsočių šukių. Keletas indų buvę glazūruoti ir greičiausiai importinės kilmės.

Antrajam horizontui priskiriamas tamsaus juodžemio sluoksnis, kurio storis siekia nuo 15 iki 40 cm. Sluoksnyje ir nuo jo paviršiaus iškastose duobėse rasta puodyninių koklių keturlapio dobilo lapo formos anga, tradicinės keramikos puodų šukių, puoštų įrėžtos bangelės ornamentu, redukcinėje aplinkoje degtų puodų šukių. Šie radiniai rodo, kad antrojo horizonto sluoksnis susidarė XV a. viduryje – XVI a. pirmojoje pusėje.

Sklypuose prasidėjus mūrinių pastatų statybai, iš pamatų duobių ir rūsių iškastas permaišytas žvyras ir smėlis skleistas paviršiuje. Taip susiformavo nuo 25 iki 50 cm storio sluoksniai, sudarantys trečią kultūrinių sluoksnių horizontą. Chronologiškai jis apima XVI a. vidurį – XVII a. pirmąją pusę. Abejuose sklypuose statyba vyko panašiu laiku, sluoksnių struktūra ir storiai gana panašūs. Ploto V dalyje prie dabartinės T. Daugirdo gatvės rastos buvusios sklypo tvoros kuolų vietos. 3 horizonto sluoksniuose rasta puodyninių ir plokštinių koklių fragmentų, tradicinės keramikos puodų šukių, žiestų puodų ir puodynių, dangtelių šukių, redukcinėje aplinkoje degto ąsočio šukių šlifuota išore. Radinius galima datuoti XVI a. antrąja puse – pabaiga.

Tyrinėto ploto R dalyje rastos smarkiai apgriauto rūsio sienos. Rūsio ilgis – 11,5 m, plotis nenustatytas, kadangi jis yra už tyrinėto ploto ribų. Apardytų sienų storis – 70 cm, jos mūrytos iš plytų, rištų prastos kokybės biriu kalkių skiediniu. Greičiausiai 1762 m. tiesiant dabartinį Jėzuitų skersgatvį, rūsys buvo užpiltas. Jo užpylimo viršutinėje dalyje rasti plokštinių koklių, puoštų jėzuitų simbolika (angelai, laikantys saulę su įrašu „IHS“), fragmentai.

Stovint mūriniams pastatams, formavosi nuo 15 iki 30 cm storio kietai suvaikščioto su žvyro priemaiša ir smulkiomis griuvenomis kiemo sluoksnis, sudarantis 4 horizontą. Jo susidarymo laikas XVII a. – XVIII a. pradžia. Sluoksniuose nerasta išraiškingų vertingesnių archeologinių radinių.

XX a. tiesiant inžinerines komunikacijas, elektros kabelius, šilumines trasas ir kita, viršutinė kultūrinių sluoksnių dalis buvo nukasta, vėliau užpilta suvežtu žvyru bei maišyta žeme. Šio sluoksnio storis – nuo 0,6 iki 1,2 m. Gatvės paviršiuje tik kai kur išliko nesuardyto XIX a. lauko riedulių grindinio fragmentai.

Rekonstruojant gatvės tinklus gauti archeologiniai duomenys papildo ankstesnių tyrimų, vykdytų gretimuose sklypuose, medžiagą.

INVESTIGATIONS OF THE JĖZUITŲ LANE

In 2004 in the path of water and sewage pipeline to be laid in the Jėzuitų Lane area of 170 m^2 was investigated. During the investigation 4 horizons of the cultural layer were established. They date to the late 14th–early 15th century, the mid 15th–the first half of the 16th century, the mid 16th–the first half of the 17th century and the 17th–early 18th century. Shards of flat and vessel-shaped stove-tiles and wheel-made pottery were found, and remains of a cellar were discovered.